

การจัดการดินต้น เพื่อการผลิตผักอินทรีย์

จัดทำโดย
กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาที่ดิน
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การจัดการดินต้น เพื่อการผลิตผักอินทรีย์

จัดทำโดย
กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาที่ดิน
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คำนำ

ดินและที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการทำเกษตร ซึ่งดินแต่ละพื้นที่มีสมบัติแตกต่างกันตามวัตถุดิบกำเนิดดิน สภาพพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการบำรุงรักษาที่ดิน โดยลักษณะภูมิประเทศภาคเหนือส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ดอนและมีความลาดชัน อีกทั้งดินยังมีข้อจำกัดต่อการใช้ประโยชน์ คือ ดินมีคุณสมบัติทางกายภาพและเคมีไม่เหมาะสำหรับการปลูกพืชหรือมีความเหมาะสมน้อย ทำให้พืช ที่ปลูกไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดีและให้ผลผลิตต่ำ จึงจำเป็นต้องหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมทั้งวิธีการปรับปรุงดินเพื่อให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชและเกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรต่อไป

ปัจจุบันกระแสความต้องการผลผลิตทางการเกษตรในระบบเกษตรอินทรีย์ กำลังมีความต้องการและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นเรื่อยๆ ของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ จึงเป็นไปได้ที่จะนำสารอินทรีย์และวัสดุธรรมชาติต่างๆ มาใช้ทดแทนสารเคมีเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและเพื่อปรับปรุงดินที่มีปัญหา ดังนั้น กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาที่ดิน จึงได้จัดทำคู่มือเล่มนี้ขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานและให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้สนใจทั่วไป ในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรดินที่มีปัญหาโดยการใช่วัสดุธรรมชาติและสารอินทรีย์เป็นหลัก

กลุ่มงานศึกษาและพัฒนาที่ดิน
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 ลักษณะทั่วไปของดินต้น

บทที่ 3 การจัดการดินในระบบการปลูกผักอินทรีย์

บทที่ 1 บทนำ

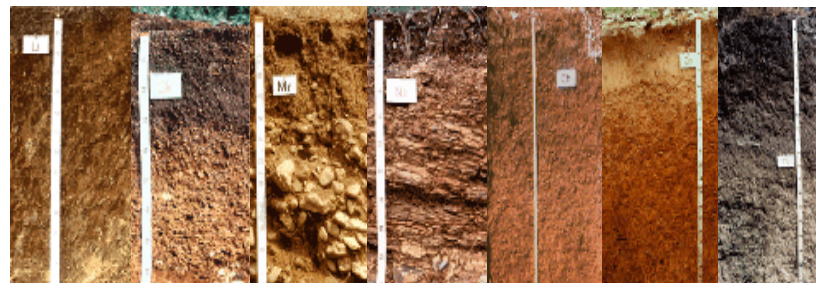
ปัจจุบันพื้นที่ถือครองของเกษตรกรในภาคเหนือมีน้อย โดยเฉลี่ยไม่เกิน คนละ 10 ไร่ และลักษณะภูมิประเทศภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ดอนและมีความลาดชัน อีกทั้งที่ดินยังมีข้อจำกัดต่อการใช้ประโยชน์ คือดินมีคุณสมบัติไม่เหมาะสำหรับการปลูกพืช เช่น เกิดปัญหาดินตื้นซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของพืชและการไถพรวน ดังนั้นถ้าสามารถนำดินที่มีปัญหาลักษณะนี้มาทำการปลูกผักอินทรีย์ ซึ่งเป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนสูงและสามารถปลูกได้ตลอดปี ตลอดจนมีความปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่ก่อให้เกิดมลพิษในสภาพแวดล้อม โดยการจัดการและปรับปรุงบำรุงดินที่มุ่งเน้นการใช้สารอินทรีย์และวัสดุธรรมชาติเป็นหลัก เช่น ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพ และ วัสดุปรับปรุงดินอื่นๆ จึงเป็นสิ่งที่ทำทนายในการผลิต

บทที่ 2 ลักษณะทั่วไปของดินตื้น

ดินตื้น หมายถึง ดินที่มีชั้นลูกรัง ก้อนกรวด เศษหิน ปะปนอยู่ในเนื้อดิน หรือมีชั้นหินปูนมาร์ล หรือพบชั้นหินพื้น อยู่ตื้นกว่า 50 เซนติเมตร จากผิวดิน เนื้อดินจะมีปริมาณชั้นส่วนหยาบ กรวด หรือลูกรังปนอยู่ มากกว่าร้อยละ 35 ทำให้มีปริมาตรของดินน้อย ดินจึงอุ้มน้ำได้น้อย มักขาดแคลนน้ำในฤดูฝนทั้งช่วง ส่งผลให้พืชไม่สามารถเจริญเติบโตได้ดี และให้ผลผลิตต่ำ

การเกิดดินตื้น เกิดมาจากวัตถุกำเนิดดิน เช่น หินดินดานเชิงเขา หรือเศษหินเชิงเขา ที่ส่วนใหญ่เป็นพวกหินตะกอนเนื้อหยาบ คือ หินทราย หินกรวดมน แตกกระจายกระจายร่วงหล่นออกมาทับถม เกาะอยู่บริเวณเชิงเขา หรือเป็นผลจากกระบวนการทางดินที่ทำให้เกิดการสะสมปูนมาร์ลหรือศิลาแลงในดิน

ปัญหาดินตื้น ดินตื้นนั้นเป็นดินที่ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก เพราะมีปริมาณชั้นส่วนหยาบปนอยู่ในดินมากทำให้มีเนื้อดินน้อย มีธาตุอาหารน้อยไม่อุ้มน้ำ ชั้นล่างของดินชนิดนี้จะแน่นทึบ รากพืชชอนไชไปได้ยาก พืชไม่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างปกติ

ดินดิน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ดินดินที่มีการระบายน้ำเร็ว พบในบริเวณที่ราบต่ำที่มีน้ำขังในช่วงฤดูฝน
2. ดินดินปนลูกรังหรือกรวดที่มีการระบายน้ำดี พบตามพื้นที่ลอนลาดหรือเนินเขา และดินประเภทนี้บางแห่งก็มีก้อนลูกรังหรือศิลาแลงโผล่กระจัดกระจายทั่วไปที่บริเวณผิวดิน
3. ดินดินปนหินมีการระบายน้ำดี พบตามพื้นที่ลอนลาดหรือบริเวณเนินภูเขา บางแห่งพบหินผุหรือหินแข็งปะปนอยู่กับเศษหิน บางแห่งมีก้อนหินและหินโผล่กระจัดกระจายทั่วไปตามหน้าดิน
4. ดินดินปนปูนมาร์ล พบตามพื้นที่ลาดถึงพื้นที่ลอนลาด หรือบริเวณที่ลาดเชิงเขา ดินประเภทนี้จัดว่าเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง แต่มีข้อเสียคือมีปฏิกิริยาเป็นด่าง

แนวทางการปรับปรุงแก้ไข

1. เลือกพื้นที่มีหน้าดินหนา 15 เซนติเมตร หรือมากกว่า มาใช้ปลูกพืช
2. เลือกพืชปลูกที่เหมาะสม ได้แก่ พืชที่มีระบบรากตื้นและพืชทนแล้ง เช่น ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ หนักรูซี่ผสมถั่วเวอร์นา สโตโล ไม้ใช้สอย โตเร็วและปลูกพืชหลากหลายชนิดผสมผสาน
3. ปรับปรุงดินด้วยการใช้อินทรีย์วัตถุและวัสดุธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพ และวัสดุปรับปรุงดินอื่น ๆ

ตาราง คำแนะนำการปลูกพืชบางชนิดในดินดิน

ชนิดพืช	การจัดการดิน
ข้าว	<ul style="list-style-type: none"> - เตรียมดินโดยไถกลบตอซังข้าว และปลูกพืชปุ๋ยสด เช่น ถั่วพุ่ม ถั่วพรี แล้วไถกลบลงดิน - ใส่ปุ๋ยเคมี สำหรับข้าวไม่ไวแสง ใส่ปุ๋ย 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ใส่ปุ๋ย 16-20-0 อัตรา 30 กก./ไร่ และปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ (0-0-60) 10 กก./ไร่ ใส่ช่วงปักดำหรือหลังข้าวออก 15-20 วัน ครั้งที่ 2 ช่วงข้าวแตกกอ หรือ 30 วัน หลังใส่ปุ๋ยครั้งแรก ใส่ปุ๋ยยูเรีย 9 กก./ไร่ และครั้งที่ 3 ช่วงข้าวกำลังเติบโต ดอก ปุ๋ยยูเรีย 9 กก./ไร่ สำหรับข้าวไวแสง ใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ใส่ปุ๋ย 16-20-0 อัตรา 30 กก./ไร่ ร่วมกับปุ๋ยโพแทสเซียมคลอไรด์ (0-0-60) 10 กก./ไร่ ในช่วงปักดำ หรือหลังข้าวออก 15-20 วัน ครั้งที่ 2 ช่วงข้าวกำลังเติบโต ดอก ใส่ปุ๋ยยูเรีย 3 กก./ไร่
ข้าวไร่	<ul style="list-style-type: none"> - ใส่ปูนขาวหรือปูนโดโลไมต์ 100-200 กก./ไร่ ไถคลุกเคล้ากับดินแก้ความเป็นกรด - ไถกลบพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง ถั่วมะแฮะ และถั่วพรี (หรือใส่ปุ๋ยคอก 1-2 ตันต่อไร่) - ใส่ปุ๋ยเคมี ครั้งแรก หลังข้าวออก 20-30 วัน - ข้าวไม่ไวแสง ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-8 อัตรา 30 กก./ไร่ และ ยูเรีย 10 กก./ไร่ - ข้าวไวแสง ปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-8 อัตรา 25 กก./ไร่ และยูเรีย 10 กก./ไร่ - ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 ระยะข้าวตั้งท้อง ใส่ปุ๋ยแอมโมเนียมซัลเฟต อัตรา 15-30 กก./ไร่
ข้าวโพด	<ul style="list-style-type: none"> - ไถพรวนในระดับลึกและใส่ปูนขาว หรือปูนโดโลไมต์ 200-300 กก./ไร่ - ใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก 1-2 ตันต่อไร่ เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน - ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 50-75 กก./ไร่ 2 ครั้งเท่าๆ กัน รองกันหลุมและ 1 เดือนหลังปลูก - ปลูกพืชคลุมดินตลอดปี รักษาความชื้นในดิน - จัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก
ไม้ผล	<ul style="list-style-type: none"> - ไถพรวนในระดับลึก ใส่ปูนขาวหรือปูนโดโลไมต์ 100-300 กก./ไร่ หรือหลุมละ 2 กก. - ปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง มะแฮะ ถั่วพรี แล้วไถกลบลงดิน - ใส่ปุ๋ยคอก หลุมละ 25 กก. ร่วมกับปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 อัตราครึ่งของอายุพืช - ปลูกพืชคลุมดิน และจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก เช่น ให้น้ำแบบหยด
ผักชนิดต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> - ไถพรวนในระดับลึก ใส่ปูนขาว หรือปูนโดโลไมต์ 100-300 กก./ไร่ ทั่วพื้นที่ ไถคลุกกับดิน - ปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง ถั่วมะแฮะ ถั่วพรี แล้วไถกลบลงดิน หรือใส่ปุ๋ยหมัก /ปุ๋ยคอก อัตรา 2 ตันต่อไร่ - ใส่ปุ๋ยเคมีสูตร 13-13-21 , 20-10-10 หรือ 15-15-15 อัตรา 100 กก./ไร่ - ใช้ฟางข้าวหรือวัสดุคลุมดิน เพื่อรักษาความชื้นในดิน - จัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก เช่น ให้น้ำแบบหยด

บทที่ 3 การจัดการดินในระบบการปลูกผักอินทรีย์

แนวทางจัดการดินให้สามารถเพาะปลูกพืชให้ได้ผลผลิตสูงและมีคุณภาพดี จะต้องเป็นแนวทางที่ให้ผลผลิต ที่ปลอดภัยจากสารพิษทางการเกษตร ทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม สามารถทำเป็นอาชีพได้อย่างยั่งยืน ซึ่งก็คือ แนวทางการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี แต่จะให้ความสำคัญของดินเป็นอันดับแรก ด้วยการปรับปรุงดินให้มีพลังในการเพาะปลูก เหมือนกับดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และใช้หลักการป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยไม่ใช้สารเคมี โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค สามารถให้ผลผลิตที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ เป็นระบบเกษตรที่มีความยั่งยืนเป็นอาชีพที่มั่นคง

1. การเตรียมพื้นที่ ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ปลูกผัก ถ้าพื้นที่มีความลาดชัน ควรมีการปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวขวางความลาดชัน โดยให้แต่ละแนวห่างกัน 8-10 เมตร

2. การเตรียมแปลงปลูกผัก ในพื้นที่ระหว่างแนวหญ้าแฝก โดยการเตรียมแปลงครั้งแรก จะขึ้นแปลงขนาด 1.20 x 10 เมตร ระยะห่างร่องแปลง 50 เซนติเมตร ตัดใบหญ้าแฝกรองพื้น และรดด้วยน้ำหมักชีวภาพ อัตรา 1:20 แล้วทำการขึ้นแปลงทำร่องใบหญ้าแฝก ส่วนในการปลูกผักครั้งต่อไป ก็จะนำใบหญ้าแฝกหรือใบหญ้าในแปลงที่ตัดสับมาคลุมในร่องระหว่างแปลงผัก รดด้วยน้ำหมักชีวภาพ อัตรา 1:20 จากนั้นแบ่งดินจากแปลงครั้งหนึ่งมาลบเพื่อขึ้นแปลงใหม่ ซึ่งจะทำให้การเตรียมแปลงโดยสลับระหว่างแปลงผักและร่องน้ำทุกครั้งที่ทำกรเตรียมดินปลูกผัก

3. การเตรียมแปลงเพาะกล้า ผสมดินโดยใช้ดินร่วน ขี้เถ้ากลบ และ ปุ๋ยหมัก สัดส่วน 1:1:1 ผสมให้เข้ากัน แล้วนำไปใส่ในถาดหลุม ทำการหยอดเมล็ดผักในถาดหลุม รดน้ำให้ดินชุ่ม เมื่อเมล็ดผักเริ่มงอก ประมาณ 1 สัปดาห์ เอาถาดหลุมที่เพาะกล้าออกตากแดด เพื่อให้กล้าผัก มีความแข็งแรงและตั้งตัวได้เร็วเวลาย้ายปลูก เมื่อกกล้าผักอายุประมาณ 2 สัปดาห์ ทำการย้ายกล้าผักลงปลูก ในแปลงที่เตรียมไว้ ซึ่งก่อนการย้าย กล้าผักปลูกควรรดการให้น้ำ

4. การปลูกและการดูแลรักษา ย้ายกล้าผักจากถาดหลุมลงปลูก ในแปลงที่เตรียมไว้ โดยก่อนการปลูกได้แบ่งวิธีการทดลอง คือ วิธีการที่ 1 ใส่ปุ๋ยหมัก 2 ตัน/ไร่ เพียงอย่างเดียว วิธีการที่ 2 ใส่ปุ๋ยหมัก 2 ตัน/ไร่ ร่วมกับการรดน้ำหมักชีวภาพทุกๆ 7 วัน อัตราส่วน 1:500 วิธีการที่ 3 ใส่ปุ๋ยหมัก 2 ตัน/ไร่ ร่วมกับการพ่นน้ำหมักชีวภาพทุกๆ 7 วัน อัตราส่วน 1:500 และวิธีการที่ 4 ใส่ปุ๋ยหมัก 2 ตัน/ไร่ ร่วมกับการพ่นและรดน้ำ หมักชีวภาพทุกๆ 7 วัน อัตราส่วน 1:500 สำหรับการดูแลรักษารดน้ำให้ ดินชุ่มชื้นสม่ำเสมอ การกำจัดวัชพืชโดยการไ้แรงงานคน

5. ผลผลิตและการเก็บเกี่ยว ทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตผักโดยใช้แรงงานคน พบว่า การใส่ปุ๋ยหมักอัตรา 2 ตัน/ไร่ ร่วมกับการพ่นและรดน้ำหมักชีวภาพทุกๆ 7 วัน อัตราส่วน 1:500 ให้ผลผลิตผักที่ปลูก คือ บล๊อคโคลี่ ผักกาดกวางตุ้ง และผักบุ้ง สูงกว่าอีก 3 วิธีการ (8,400 กรัม/ตารางเมตร, 4,620 กรัม/ตารางเมตร และ 2.7 กิโลกรัม/ตารางเมตร)

แปลงผลิตผักอินทรีย์

สรุป

จากการศึกษาทดสอบพบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะทำการผลิตผักอินทรีย์ในดินตื้น แต่ต้องใช้ความอดทนและพยายามในการจัดการดูแล ถ้ามองในด้านการลงทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ พบว่าคุ้มค่ากับการลงทุน เพราะใช้ปุ๋ยที่ผลิตเองจากวัสดุเหลือใช้ในธรรมชาติ ไม่ต้องซื้อ ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง อีกทั้งมีแนวโน้มทำให้ดินมีคุณสมบัติทางกายภาพดีขึ้น จากผลการวิเคราะห์ดินในแปลงที่ทำการศึกษาค่าความเป็นกรด ด่างของดินลดลง ปริมาณอินทรีย์วัตถุ ปริมาณฟอสฟอรัสและ โพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์อยู่ในระดับสูงขึ้นจากปีที่ผ่านมา สำหรับ ผลผลิตพืช พบวิธีการที่ใช้ปุ๋ยหมัก ร่วมกับการพ่นและรดน้ำหมักชีวภาพ ให้ผลผลิตผักสูงกว่าวิธีการอื่น